

Jana Boháčková Šváblová

Průvodce věřitele

PRAKTICKÉ A PŘEHLEDNÉ POSTUPY

Včetně
příkladů
a vzorů
podání

- Ucelený přehled vymáhání pohledávek
- Vybrané problémy smluvní dokumentace
- Náznorný průvodce soudním, insolvenčním a exekucním řízením
- Uplatňování pohledávek v řízení o dědictví (i přeshraničně)

Jana Boháčková Švábová

Průvodce věřitele

PRAKTICKÉ A PŘEHLEDNÉ POSTUPY

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována ani šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

JUDr. Jana Boháčková Švábová, Ph.D., LL.M.

Průvodce věřitele

praktické a přehledné postupy

Vydala GRADA Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7

tel.: 234 264 401

www.grada.cz

jako svou 8 559. publikaci

Realizace obálky Vojtěch Kočí

Sazba Jan Šístek

Odpovědná redaktorka Ing. Kateřina Patková

Počet stran 176

První vydání, Praha 2022

Vytiskla TISKÁRNA PROTISK, s.r.o., České Budějovice

© Grada Publishing, a.s., 2022

ISBN 978-80-271-4942-1 (ePub)

ISBN 978-80-271-4941-4 (pdf)

ISBN 978-80-271-1228-9 (print)

Obsah

Úvodní slovo	9
1 Vznik pohledávek a jejich monitoring	13
1.1 Závazkové právo	13
1.2 Subjekty závazkového právního vztahu	16
1.3 Změna v osobě věřitele	16
1.4 Změna v osobě dlužníka	17
1.5 Změna v obsahu závazku	17
1.6 Pohledávka a její příslušenství	18
1.7 Specifika uzavírání smluv se slabší smluvní stranou	22
1.8 Pohledávky věřitele za dlužníkem spotřebitelem	31
1.9 Pohledávky vznikající ze smluv uzavíraných distančním způsobem a smluv uzavíraných mimo obchodní prostory věřitele	35
1.10 Odstoupení spotřebitele od smlouvy	35
2 Monitoring pohledávek	40
2.1 Prověření dlužníka před uzavřením smlouvy	40
2.2 Monitoring pohledávek za dlužníky	41
2.3 Stádia vymáhání pohledávek	41
3 Zajištění a utvrzení dluhu	44
3.1 Zástavní právo	45
3.2 Podzástavní právo	47
3.3 Zadržovací právo	47
3.4 Ručení	47
3.5 Finanční záruka	48
3.6 Zajišťovací převod práva	49
3.7 Smluvní pokuta	50
3.8 Uznání dluhu	51

4	Předsoudní možnosti řešení dluhu	53
4.1	Promlčení	53
4.2	Stavění nebo prodloužení promlčecí lhůty	56
4.3	Délka promlčecí lhůty	56
4.4	Mimosoudní řešení dluhu v předsoudní fázi	62
5	Soudní řešení dluhu	64
5.1	Alternativní formy k soudnímu vymáhání	65
5.2	Struktura soudního řízení	67
5.3	Sporné řízení	68
5.4	Návrh na zahájení řízení	70
5.5	Řízení před soudem	77
5.6	Průběh soudního řízení	77
5.7	Opravné prostředky	91
6	Vymáhání pohledávek v řízení o pozůstalosti	96
6.1	Právní úprava dědického práva	96
6.2	Základní pojmy	97
6.3	Řízení o pozůstalosti	99
6.4	Vyrozumění věřitele o úmrtí dlužníka	99
6.5	Příhláška pohledávky za dlužníkem	100
6.6	Možnost splácení pohledávky až do ukončení řízení o pozůstalosti	102
6.7	Osoba spravující pozůstalost	103
6.8	Osoba dědice	104
6.9	Určení dědiců	104
6.10	Dědická smlouva	105
6.11	Závěť	105
6.12	Zákonná posloupnost	106
6.13	V jakých případech se nemůže věřitel domáhat plnění vůči dlužníkovi	107
6.14	Správce pozůstalosti	107
6.15	Přechod dluhů zůstavitele	108
6.16	Výhrada soupisu	108
6.17	Vyhledání dluhu zůstavitele	109
6.18	Promlčení dluhu zůstavitele	109
6.19	Likvidace dědictví	110
6.20	Další majetek likvidační podstaty	112

7	Vymáhání pohledávek v insolvenčním řízení	114
7.1	Insolvenční řízení	114
7.2	Základní pojmy insolvenčního práva	115
7.3	Stádia insolvenčního řízení	118
7.4	Věřitelé a uplatňování pohledávek	126
7.5	Druhy pohledávek	127
7.6	Podání přihlášky věřitelem a dispozice s přihláškou	131
7.7	Přezkumné řízení a přezkum pohledávky věřitele	134
7.8	Práva věřitelů v insolvenčním řízení	135
8	Vymáhání pohledávek v exekučním řízení	137
8.1	Druhy vykonávacích řízení	138
8.2	Soudní výkon rozhodnutí	138
8.3	Zákonná úprava exekučního řízení	140
8.4	Exekuční titul	141
8.5	Průběh exekučního řízení	142
8.6	Přiměřenost exekuce	144
8.7	Provádění exekuce	145
8.8	Vyškrtnutí věci ze soupisu a žaloba na vyloučení věci ze soupisu	147
8.9	Přihláška do dražby	148
8.10	Exekutorské zástavní právo	149
8.11	Odklad exekuce	150
8.12	Zastavení exekuce na návrh	151
8.13	Zastavení exekuce ze zákona	153
8.14	Náklady exekuce	153
8.15	Skončení exekuce	154
9	Rizika vymáhání pohledávek v insolvenčním řízení	157
9.1	Přihláška do insolvenčního řízení byla odeslána nesprávnému soudu	157
9.2	Věřitel nezachytil informaci o prohlášení úpadku dlužníka	158
9.3	Věřitel neuplatnil v přihlášce pohledávky zajištění své pohledávky	158
9.4	Věřitel a pohledávky za třetími osobami	158
9.5	Věřitel nepřihlásil pohledávku do insolvenčního řízení v zákonem stanovené lhůtě	159
9.6	Věřiteli byla popřena nadpoloviční část přihlášené pohledávky	159
9.7	Věřitel přihlašuje vykonatelnou pohledávku na základě rozhodčího nálezu	160

10	Rizika vymáhání pohledávek v exekučním řízení	161
10.1	Zastavení exekuce pro zjevnou nespravedlnost	161
10.2	Přezkum rozhodčích nálezů jako exekučních titulů exekučním soudem	162
10.3	Společné jmění manželů	164
11	Přeshraniční vymáhání pohledávek v rámci EU	166
11.1	Evropský exekuční titul	167
11.2	Nařízení Brusel I	168
11.3	Evropský příkaz k obstarání účtu	170
12	Závěr	171
	Seznam literatury	172
	O autorech	173

Úvodní slovo

Dostává se vám do rukou první vydání publikace Průvodce věřitele, která si klade za cíl poskytnout čtenářům praktický přehled jejich právního postavení, a to s přihlédnutím k praktickým problémům, s nimiž se mohou v podnikatelské praxi setkat. Věřitelé v této souvislosti často hledají alespoň základní odpovědi na často se opakující problémy vyplývající z podnikání, jmenovitě ve vztahu k dlužníkovi. V tomto ohledu potřebují věřitelé disponovat alespoň obecným přehledem.

Autorka se snaží srozumitelně předložit základní informace širokému okruhu věřitelů, ať již se jedná o malého či středního věřitele nebo o významnou a silnou společnost. Obsah této publikace by měl především poskytnout praktickou orientaci v právním postavení věřitele, s nímž se v praxi vypořádávají manažeři vymáhacích oddělení, zaměstnanci věřitelů anebo malí a střední podnikatelé.

Přestože právní postavení věřitele je poměrně širokou oblastí, a není možné tuto oblast představit komplexně, autorka se zaměřuje především na vybranou část postavení věřitele, konkrétně na vybrané problémy při přípravě smluvní dokumentace a následně při vymáhání pohledávek z uzavřených smluv v širokém okruhu potenciálních problémů včetně přeshraničního vymáhání.

Příprava, nebo dokonce již existující smluvní dokumentace mezi věřitelem a dlužníkem, je právním základem pro nárok věřitele, který by měl být jasný a nesporný pro následné vymáhání vůči dlužníkovi. Věřitel si však musí být vědom zákonných omezení, která vyplývají z kogentních ustanovení poskytujících ochranu tzv. slabší smluvní straně anebo přímo spotřebiteli. Právě věřitel v rámci obchodního styku musí mít alespoň obecné povědomí o případných rizicích nesprávně uzavřené smlouvy. Neposuzování rizik může nárok věřitele nejen oslabit, ale může jej činit rozporným či absolutně nebo relativně neplatným. Obsahem kapitoly věnované závazkovému právu (a vzniku pohledávek) budou praktické problémy, kterých by se měli věřitelé vyvarovat, neboť mají vliv na vznik a vymahatelnost pohledávek.

Také v případě vymahatelnosti nároků je nutné zohledňovat široký rámec právních předpisů z občanského a obchodního práva. Stranou nezůstávají ani procesní předpisy upravující řízení před soudem, exekutorem nebo příslušným soudním komisařem. Budeme-li se zabývat také vymáháním přeshraničních závazků, bude nutné zohlednit

rovněž předpisy Evropské unie nebo mezinárodní smlouvy a mít alespoň rámcovou představu o jejich aplikaci.

Publikace je přehledně rozdělena do několika tematických úseků, které souvisí se specifiky smluvní dokumentace uzavírané mezi věřiteli a dlužníky (například smlouvy uzavírané adhezním způsobem, všeobecné obchodní podmínky a jejich znění, institut zajištění či utvrzení dluhu) a dále se stádii vymáhání peněžitých plnění.

Nejprve je v knize představena samotná oblast vzniku a zániku závazků a jejich zajištění. Stranou nezůstávají ani vybrané instituty, s nimiž mají věřitelé v praxi často problém (typicky příprava smluvní dokumentace vůči spotřebitelům nebo slabší smluvní straně, adhezní smlouvy, všeobecné obchodní podmínky, smluvní pokuty, úroky nebo náklady na vymáhání a jejich vynutitelnost). Na tuto základní část navazuje kapitola zajištění a utvrzení dluhu, která představuje způsob, jakým věřitelé mohou posílit svá práva vůči dlužníkům a vyhnout se riziku nedobytné pohledávky za dlužníkem.

Další část publikace se již zaměřuje na celý proces vymáhání pohledávek, který se odehrává v několika stádiích. V některých případech se může stát, že původní dlužník se ocitne v platební neschopnosti, která vyústí v jeho hrozící nebo prohlášený úpadek, nebo zemře. V takovém případě se aplikuje právní úprava, která modifikuje standardní režim při vymáhání pohledávek. Těmto režimům jsou v knize věnovány příslušné kapitoly.

Stádia vymáhání pohledávky lze souhrnně rozlišit na několik časových úseků, které lze zpravidla přehledně rozlišit do základních etap. Předsoudní správa portfolia pohledávek a její monitoring, soudní (nebo jiné alternativní formou realizované) řešení dluhu, exekuční vymáhání exekučního titulu, řízení o pozůstalosti, insolvenční řízení, přeshraniční vymáhání.

Následující kapitoly jsou věnované častým problémům při vymáhání v oblasti insolvenčního a exekučního řízení.

Publikace je psána především pro praxi, proto je psána jazykem, kterému porozumí věřitel bez právního vzdělání. Z tohoto důvodu se omlouvám všem odborníkům v této oblasti za případné „popularizování“ práva a jeho prezentování uživatelsky konformním způsobem. Kniha zahrnuje především praktické problémy, které věřitel potřebuje analyzovat, a slouží pro jeho představu.

Závěrem bych velmi ráda poděkovala všem, s nimiž jsem měla možnost pracovat, a kteří mi často svými dotazy nebo připomínkami rozšiřovali praktické znalosti při získávání zkušeností při zastupování věřitelů.

Jsou to klienti, zaměstnanci vymáhacích oddělení, kolegové advokáti, studenti na přednáškách zaměřených na uvedené oblasti. Ti všichni kladli otázky, poukazovali na problémy, se kterými je nutné se vypořádávat a efektivně je řešit.

Zároveň bych chtěla poděkovat paní Ing. Šárce Kratochvílové a paní Ing. Kateřině Patkové z nakladatelství Grada Publishing, a.s., bez jejichž vstřícného postoje, trpělivosti, pochopení a pomoci by tato kniha nevznikla.

Rovněž musím poděkovat mé rodině a přátelům, kteří mi poskytli podporu a prostor pro sepsání této knihy.

Právní stav publikace je k 15. 4. 2022.

autorka

1 Vznik pohledávek a jejich monitoring

1.1 Závazkové právo

Abychom mohli definovat pohledávku, její vznik, obsah a vysvětlit její podstatu, je nutné nejprve stručně představit závazkové právo.

Závazkové právo je obsáhlou součástí soukromého práva, která obsahuje právní normy upravující právní vztahy mezi věřiteli a dlužníky. Právní vztah (závazek) mezi věřitelem a dlužníkem je relativním právním vztahem, neboť zpravidla upravuje práva a povinnosti právě mezi těmito konkrétními subjekty.

Strany tohoto právního vztahu jsou obecně v teorii označovány jako věřitel a dlužník, v praxi mohou být označovány s ohledem ke konkrétnímu smluvnímu typu (např. prodávající, kupující).

Závazkem rozumíme určitý společenský vztah, určitý poměr závaznosti mezi lidmi, v němž se jedna osoba cítí oprávněna dožadovat něčeho a druhá strana je povinna toto plnění poskytnout (požaduje, aby se druhá osoba nějakým způsobem chovala). Závazkem v právní souvislosti tedy rozumíme určitý společenský vztah, z něhož má osoba oprávněná (věřitel) vůči osobě povinné (dlužníku) právo na jeho určité chování – plnění (pohledávku) a dlužník má povinnost toto právo věřiteli uspokojit (dluh), který je upraven právem (tedy je jeho obsah za právem stanovených podmínek vynutitelný a chráněný).¹

§ 1721 NOZ: „Ze závazku má věřitel vůči dlužníku právo na určité plnění jako na pohledávku a dlužník má povinnost toto právo splněním dluhu uspokojit.“

¹ RABAN, P. a kol. Občanské právo hmotné. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014, str. 19.

Jednoduše řečeno, závazkem rozumíme právní vztah mezi věřitelem a dlužníkem, který se vyznačuje určitou závazností znamenající, že účastníci tohoto právního vztahu jsou povinni chovat se v souladu s jeho obsahem. Obsahem závazku je **pohledávka a dluh**.

V užším slova smyslu tedy závazkem (obligací) rozumíme právo věřitele požadovat od dlužníka určité plnění (tj. pohledávka = právo věřitele na určité plnění od dlužníka) a povinnost dlužníka toto plnění věřiteli poskytnout² (tj. dluh = povinnost dlužníka uspokojit právo věřitele splněním).

§ 1722 NOZ: „Plnění, které je předmětem závazku, musí být majetkové povahy a odpovídat zájmu věřitele, i když tento zájem není majetkový.“

Obsahem závazku jsou pohledávka a dluh a dále práva a povinnosti ujednané mezi stranami tohoto závazkového právního vztahu související s dluhem a pohledávkou (například určení splatnosti a možnosti plnění, možnost odstoupit od smlouvy, ujednání smluvní pokuty, úroku atd.).

Každý **závazkový vztah se vyznačuje následujícími rysy:**

- **relativní povaha** závazkového práva znamená, že závazek má účinky především mezi subjekty, tedy věřitelem a dlužníkem, přestože v některých případech může smlouva zasahovat i do práv třetích osob,
- **dispozitivnost**, která umožňuje stranám sjednat si obsah konkrétního závazkového právního vztahu poměrně široce, a lze říci téměř libovolně, obsah závazku je projevem vůle smluvních stran. Přestože smluvní strany si mohou široce ujednat obsah závazku, musí respektovat rovněž kogentní ustanovení a zároveň se věřitel vůči dlužníkovi musí vyvarovat ustanovení, která jsou v rozporu s dobrými mravy, obcházejí zákon, případně využívají silnější pozice věřitele ve vztahu vůči slabší smluvní straně nebo spotřebiteli,
- **horizontalita** vyjadřuje skutečnost, že smluvní strany vůči sobě mají relativně rovné postavení (což je projevem soukromého práva) a strany nejsou v pozici nadřazeného a podřízeného subjektu, jako v případě veřejného práva,

² Pojetí závazku v širším smyslu zahrnuje několik závazků směřujících vůči sobě, jde o závazek složený z těchto několika jednotlivých závazků. V případě uzavřené kupní smlouvy mezi věřitelem a dlužníkem mají obě dvě strany vůči sobě vzájemná práva a povinnosti. Tyto jednotlivé závazky jsou spojeny kauzou. Dále srov. RABAN, P. a kol. Občanské právo hmotné. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2014, str. 19.

- **odpovědnost** v závazkovém právním vztahu znamená, že strany jsou odpovědné za porušení závazku, v důsledku porušení vzniká další závazek mezi těmito stranami, který vyplývá z odpovědnosti,
- **majetkový charakter** je vyjádřením skutečnosti, že obsahem závazku je poskytnutí určitého plnění majetkové povahy, které je ocenitelné v penězích.³

Závazky vznikají (v souladu s ustanovením § 1723 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v platném znění (dále jen **občanský zákoník** nebo **NOZ**):

- nejčastěji ze smluv, které představují právní jednání mezi věřitelem a dlužníkem (jednání, jež má ve smyslu zákona právní následky),
- z protiprávních činů (deliktů),
- z jiných právních skutečností.

Relativní závazková práva jsou v občanském zákoníku upravena v části čtvrté, v § 1721 až § 3014, když oproti předchozí právní občanskoprávní úpravě⁴ došlo ke sjednocení závazkového práva a souvisejících právních institutů.

Základním pojmem závazkového práva je **smlouva**, kterou ve smyslu § 1724 rozumíme dvoustranné či vícestranné právní jednání, jímž strany projevují vůli zřídit mezi sebou závazek. Smlouva je rovněž nejčastějším právním jednáním a důvodem vzniku závazku. Smlouva je uzavřena v okamžiku, kdy si smluvní strany mezi sebou ujednají její obsah.

Forma smlouvy může být zvolena dle preference smluvních stran v rámci zásady autonomie vůle, pokud není v zákoně uvedeno jinak (například povinnost uzavření písemné formy kupní smlouvy při převodu nemovitosti). Písemnou formu pro právní jednání lze jednoznačně doporučit v případě uzavírání smluv s vyšší hodnotou předmětu plnění nebo bohatým katalogem práv a povinností. V případech sporu zaručuje písemná forma právního jednání silnější procesní postavení a důkazní pozici věřitele.

³ Majetkový charakter závazku však neznamená automaticky úplatnost závazku, i plnění bez protihodnoty může mít ocenitelnou protihodnotu v penězích.

⁴ Předchozí zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, účinný od 1. 4. 1964 do 1. 1. 2014.

1.2 Subjekty závazkového právního vztahu

Na každé straně závazkového právního vztahu může být jeden či více subjektů, které označujeme dlužníkem/dlužníky a věřitelem/věřiteli. Věřitel má právo (tzv. **pohledávku**) od dlužníka požadovat určité splnění povinnosti. Například při poskytnutí úvěru má věřitel právo od dlužníka požadovat zaplacení poskytnutého úvěru ve splátkách včetně úroku. Může se jednat také o právo požadovat splnění nepeněžitě povinnosti – například předání věci v případě darovací či kupní smlouvy. Oproti tomu je dlužník povinen věřiteli povinnost splnit, tedy dlužníka tíží **dluh**.

Určitým specifikem pro věřitele jsou tzv. společné závazky, kdy na jedné straně je zavázáno několik dlužníků a věřitel tak může požadovat plnění v závislosti na jeho charakteru (dělitelné nebo nedělitelné plnění). V případě, že bude plnění dělitelné (například peněžitá pohledávka), bude každý věřitel odpovědný do výše svého dílu a není-li stanoveno mezi spoludlužníky jinak, budou podíly každého spoludlužníka stejné. Naopak v případě nedělitelného plnění (prodej osobního automobilu) se může věřitel obrátit na kteréhokoli z dlužníků a požadovat úhradu kupní ceny vůči kterémukoli z nich. Každý z těchto dlužníků je povinen věřiteli plnit společně a nerozdílně, přičemž následně mají vůči sobě regresní nárok.

V průběhu trvání závazkového právního vztahu se může závazkový právní vztah měnit, a to v oblasti subjektů (v osobě věřitele, dlužníka) či obsahu závazku. V případě změny subjektů závazkového právního vztahu se mění pouze konkrétní subjekt (věřitel, dlužník), který vstupuje do práv a povinností předchozího subjektu, ale obsah závazkového právního vztahu se nemění.

1.3 Změna v osobě věřitele

V případě změny v osobě věřitele hovoříme o **postoupení pohledávky**, k níž dochází nejčastěji na základě smlouvy o postoupení pohledávky (§ 1879 NOZ). Na základě této smlouvy uzavírá stávající věřitel s novým věřitelem smlouvu, podle které přestává být věřitelem a na jeho místo nastupuje nový věřitel. Postupník nabývá celou pohledávku včetně jejího příslušenství.

Postoupit lze pohledávku nebo soubor pohledávek bezúplatně či úplatně. V případě obchodního vztahu dochází k úplatnému postupování pohledávek s tím, že ze zákona věřitel odpovídá za pravost pohledávky a ručí za její dobytost, pokud si ve smlouvě

o postoupení pohledávky strany neujednaly, že je postupována pohledávka, která je nejistá, nedobytná.

Vůči dlužníkovi jsou věřitelé povinni učinit oznámení o změně v osobě věřitele. Dokud tak neučiní, je dlužník oprávněn plnit předchozímu věřiteli.

Smlouva o postoupení pohledávky může být uzavřena v ústní formě, z hlediska případných sporů však lze jednoznačně doporučit písemnou formu s přesným vymezením vzájemných práv a povinností, zejména ke stavu pohledávky.

V praxi bývají postupovány celé soubory pohledávek, kdy ke smlouvě o postoupení musí věřitel myslet také na povinnost notifikace směrem k subjektům veřejné správy (především soudy nebo jiné instituce) a učinit vůči těmto subjektům také návrhy na procesní vstup do řízení na místo dosavadního věřitele. Jedná se o případy, kdy je pohledávka již vymáhána v rámci soudního, rozhodčího či exekučního řízení.

1.4 Změna v osobě dlužníka

V případě změny subjektu na straně dlužníka je třeba rozlišovat dva případy, konkrétně převzetí dluhu anebo přistoupení k dluhu. Obě situace se odlišují případným udělením souhlasu věřitele, že v případě převzetí dluhu (tedy situace, kdy místo stávajícího dlužníka vstoupí na jeho místo dlužník nový a původní se vyváže z právního vztahu) je vyžadován souhlas věřitele s touto změnou. Věřitel se musí rozhodnout a následně schválit, zda nová osoba dlužníka představuje dostatečně bonitní osobu, s níž chce věřitel pokračovat v dalším trvání závazku místo předchozího dlužníka.

Naopak v případech, kdy ke stávajícímu dlužníkovi přistoupí další (nový) dlužník není vyžadován souhlas věřitele. V daném případě přistoupení dalšího dlužníka může zvyšovat míru uspokojení věřitelovy pohledávky za dlužníkem.

1.5 Změna v obsahu závazku

V průběhu trvání závazkového právního vztahu může docházet také ke změně v jeho obsahu. Smluvní strany si mohou chtít domluvit další úpravu již fungujících a sjednaných práv a povinností. Typickým příkladem může být ujednání odlišného způsobu plnění (posun splatnosti jednotlivých splátek) nebo zajištění dluhu, případně smluvní strany potřebují obsah smlouvy v důsledku nějaké původně nepředvídatelné okolnosti upravit.